

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Omgevingsvisie Friesland

Advies over de inhoud van het milieueffectrapport

15 oktober 2018 / projectnummer: 3310

1. Hoofdpunten voor het milieueffectrapport (MER)

De provincie Fryslân wil een Omgevingsvisie voor de periode tot 2030–2040 opstellen. Ter ondersteuning van de visievorming wordt een plan–milieueffectrapport opgesteld (plan–MER). Ter voorbereiding van de Omgevingsvisie heeft de provincie een Koersdocument Omgevingsvisie Fryslân (hierna: het Koersdocument) opgesteld¹.

Ter voorbereiding van het MER heeft de provincie twee documenten opgesteld over de inhoud van het MER². De provincie heeft de Commissie voor de m.e.r.³ gevraagd een tussentijds advies te geven over de eerste fase van het MER en de inhoud van het nog op te stellen MER.

Vier beleidsopgaven centraal en participatie

Uit de stukken blijkt dat er veel aandacht is voor het proces en de maatschappelijke betrokkenheid. Hieruit zijn de vier beleidsopgaven *Leefbaar, Vitaal en bereikbaar, Energietransitie, Versterken biodiversiteit en Klimaatadaptatie* gekomen. Met de keuze voor deze thema's worden veel belangrijke milieuvraagstukken centraal gezet voor de visie. In het Koersdocument zijn voor deze vier thema's verschillende sturingsfilosofieën voorgesteld, waaruit de provincie in het Koersdocument een keuze wil maken om die vervolgens verder uit te werken in de Omgevingsvisie. In de eerste fase van het MER zijn daartoe deze sturingsfilosofieën beoordeeld op hun milieueffecten.

Het meewegen van milieu–informatie voor keuzes in het Koersdocument

De provincie heeft ervoor gekozen om het instrument m.e.r. in een vroegtijdig stadium (al bij het Koersdocument) in te zetten, zodat het MER optimaal kan bijdragen aan de besluitvorming. De Commissie spreekt haar waardering uit voor deze aanpak. De mogelijke keuzes in het Koersdocument zijn genuanceerd uitgewerkt in termen van proces en beleidsopgaven, en monden uit in 'voorgestelde koersen'. Het MER eerste fase sluit echter niet aan bij deze mogelijke keuzes. Hierdoor zijn milieurisico's en knelpunten van deze keuzes nog onvoldoende in beeld gebracht. Ook is niet navolgbaar op basis van welke criteria de beoordeling van de milieueffecten tot stand is gekomen. De Commissie vindt het daarom nu nog te vroeg om een keuze te kunnen maken voor 'voorgestelde koersen' waarbij het milieubelang volwaardig is meegewogen, omdat uit de eerste fase van het MER onvoldoende blijkt wat de milieuconsequenties van deze keuze zijn. De voorliggende stukken geven wel een goede aanzet om de milieugevolgen van keuzes inzichtelijk te maken in het MER.

Advies van de Commissie voor het uitwerken van het MER

Om het instrument MER nog beter te kunnen benutten ter ondersteuning van de besluitvorming over de Omgevingsvisie, adviseert de Commissie nader uit te werken in het MER:

¹ Het Koersdocument is op 26 september 2018 ter kennisgeving aangenomen door Provinciale Staten.

² Gedoeld wordt op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau Omgevingsvisie Friesland d.d. 20 april 2018 (hierna: NRD) en Rapport Leefomgevingstoets –eerste fase MER bij het Koersdocument Omgevingsvisie Friesland– d.d. 5 juni 2018 (hierna: eerste fase van het MER). Met de tweede fase voor het MER doelt de provincie op het MER ten behoeve van de Omgevingsvisie; deze wordt in dit advies verder aangeduid als 'het MER'.

³ De samenstelling en werkwijze van de werkgroep van de Commissie m.e.r. en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, via de link [3310](#) of door dit nummer op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

- **Huidig beleid en rol (referentie).** Neem een evaluatie van het vigerende beleid op. Geef aan welke werkwijze daarbij wordt gevolgd, en geef een beschrijving van de autonome ontwikkelingen. Geef daarbij aan wat de kernkwaliteiten van Fryslân zijn. Op die manier wordt duidelijk wat de referentiesituatie is waaraan de beleidsopgaven getoetst zullen worden. Ook kan aan de hand daarvan onderbouwd worden waarom voor de vier beleidsthema's is gekozen.
- **Ambities en doelbereik voor hoofdthema's.** Maak per beleidsthema een beschrijving van de ambities van de provincie. Beschrijf daarbij ook de ruimtelijke en milieukundige samenhang tussen de hoofdthema's en geef aan welke knelpunten en/of kansen (meekoppelingen) deze thema's zowel onderling als binnen het thema, met zich meebrengen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan kansen bij natuurinclusieve landbouw en klimaatadaptatie of knelpunten tussen landbouw en biodiversiteit.
- **Alternatieven.** Maak een beoordeling van de milieurisico's en -kansen van inhoudelijke beleidsalternatieven in plaats van enkel procesalternatieven. Denkbaar is ook een alternatief met een combinatie van gebiedsgerichte aanpak en sturingsfilosofie. Geef ook aan welke randvoorwaarden aan nieuwe ontwikkelingen kunnen worden meegegeven om deze risico's te verminderen, kansen beter te benutten, dan wel optimaal bij te dragen aan realisatie van de overkoepelende doelen van de Omgevingsvisie.
- **Beoordelingscriteria.** Definieer zo concreet mogelijke criteria en indicatoren waarmee de milieugevolgen en het doelbereik van beleidsalternatieven beoordeeld kunnen worden. Geef aan wanneer kritische grenzen overschreden worden en bijsturing van beleid nodig is.
- **Landschap.** Gebruik heldere landschappelijk beoordelingscriteria die aansluiten op de bestaande landschapstyperingen. Geef ook aan wat de effecten zijn van decentralisatie.
- **Beschermde natuur.** Als belangrijke negatieve effecten op beschermde natuur kunnen optreden, is een Passende beoordeling vereist op grond van de Wet natuurbescherming. Deze kan voor de visie het karakter hebben van een risicoanalyse. Als de gunstige staat van instandhouding in gevaar komt van beschermde soorten of de doelstelling van het Nationaal natuurnetwerk in gevaar komt kan dit in een vergelijkbare risicoanalyse inzichtelijk te worden gemaakt.
- **Monitoring en bijsturing.** De wijze waarop de milieugevolgen en het doelbereik worden gemonitord en geëvalueerd. Beschrijf de mitigerende / aanvullende maatregelen die 'achter de hand' beschikbaar zijn indien onverhoopt de milieugevolgen groter zijn dan voorzien en/of beleidsopgaven in de praktijk niet gerealiseerd worden.
- **Vorm en samenvatting.** Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

De Commissie beschouwt de bovenstaande punten als essentiële informatie voor de verdere uitwerking in het MER. Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming door de provincie Fryslân volgens de Commissie het MER in ieder geval deze informatie moet bevatten.

In het volgende hoofdstuk beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie het MER moet bevatten. Zij bouwt in haar advies voort op de NRD en eerste fase MER; zij gaat niet in op de punten die naar haar mening daarin voldoende aan de orde komen.

Wat is een Omgevingsvisie? Waarom een m.e.r.?

Met de Omgevingsvisie loopt de provincie vooruit op de invoering van de Omgevingswet. De Omgevingsvisie vervangt in ieder geval bestaande provinciale sectorale plannen als het Streekplan Fryslân, Provinciaal Verkeer- en Vervoerplan, Frysk Milieuplan 2011–2014, Provinciaal Waterhuishoudingsplan 2016–20121 en de Natuurvisie. Ook delen van het economische (werklocaties, toerisme, recreatie) en het cultuurbeleid (monumenten en archeologie) gaan hier in op. De Omgevingsvisie stelt kaders voor m.e.r.–(beoordelings)plichtige activiteiten en heeft mogelijk effecten op Natura 2000-gebieden. Daarom is de Omgevingsvisie m.e.r.–plichtig en wordt een MER opgesteld.

De provincie wil de milieueffectrapportage gebruiken om keuzes te maken bij het opstellen van de Omgevingsvisie en het monitoren en bijsturen van beleid tijdens de uitvoering. Bevoegd gezag voor het vaststellen van de Omgevingsvisie is Provinciale Staten van Fryslân. Dit advies heeft betrekking op één van de m.e.r.–pilotprojecten, die in overleg met het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) en het bevoegd gezag zijn geselecteerd zijn om vooruitlopend op de Omgevingswet te experimenteren met het nieuwe instrumentarium en MER.

2. Toelichting op het advies over de inhoud van het MER

2.1 Huidige situatie en beleid (referentiesituatie)

Om een goede vergelijking mogelijk te maken en aan te kunnen geven wanneer de ambities bereikt zullen zijn, is een helder afgebakende referentiesituatie nodig. Deze is in de NRD, Koersdocument en de eerste fase van het MER nog niet helder gedefinieerd. Zo is bijvoorbeeld niet duidelijk of de huidige 'Friese aanpak' deel uitmaakt van de bestaande werkwijze⁴ (en zo ja, waarin deze verschilt met het samenwerkingsprincipe 'decentraal wat kan' uit het Koersdocument), wat de basistaken van de provincie zijn en wat de uitkomsten van het bestaande beleid zijn (welke doelen zijn/worden behaald met het bestaande beleid? Kunnen daaruit conclusies getrokken worden met betrekking tot de mate van sturing door de provincie?).

De Commissie merkt ook op dat nog niet of nauwelijks gebruik is gemaakt van beleidsevaluaties die dat beeld zouden kunnen invullen. Van diverse sectorale onderwerpen is al veel materiaal beschikbaar, bijvoorbeeld over natuurinclusieve landbouw en het waterbeleid.

Uit een heldere referentiesituatie blijkt tevens waar de knelpunten van het bestaande beleid liggen en hoe de kernkwaliteiten van de provincie geformuleerd kunnen worden. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk welke essentiële knelpunten in Fryslân zijn die negatief zijn voor het halen van de Natura 2000-doelen en het ombuigen van de neergaande trend in biodiversiteit. Benoem deze zoals in het waterbeleid en geef aan waar de prioriteiten liggen en welke mogelijke oplossingsrichtingen er zijn. Geef daarbij ook aan wat de trend is waaraan biodiversiteit getoetst gaat worden.

⁴ Uit mondelinge toelichting van de Provincie op 4 oktober 2018 bleek dat de 'Friese aanpak' een samenwerkingsproces is ten behoeve van de totstandkoming van de Omgevingsvisie.

In de NRD worden autonome ontwikkelingen genoemd die buiten de invloed van de provincie staan. Vervolgens wordt aangegeven dat deze in het MER worden uitgewerkt. Het kan zijn dat ze in de opgaven zijn meegenomen, maar het zou verhelderend zijn deze te behandelen. Ze zullen immers ook effecten op milieu en leefomgeving hebben en daarmee ook van invloed zijn op doelrealisatie.

Geef daarom in het MER een beeld van de voorziene autonome ontwikkelingen die van invloed zijn (geweest) bij de formulering van de beleidsdoelen, zoals bijvoorbeeld:

- beleidsevaluaties;
- maatschappelijke ontwikkelingen op economisch gebied (circulaire economie; overschakelen op andere vormen van landbouw zoals wormen/insectenweek);
- demografische ontwikkelingen (groei- en krimpregio's);
- actuele thema's zoals klimaatverandering (mitigatie en adaptatie; bijvoorbeeld het verhogen van het peil van het IJsselmeer, Nationale Adaptatie Strategie) en gezondheid (gezonde steden en gezond platteland);
- ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving en Rijksbeleid (Omgevingswet; PAS; Visie op het IJsselmeer).

2.2 Ambities en toetsen doelbereik

In de NRD en eerste fase van het MER zijn nog niet alle ambities helder gemaakt. Als heldere doelen ontbreken, kan ook niet inzichtelijk gemaakt worden wanneer sprake is van succesvol beleid en waar precies spanning ontstaat tussen de verschillende beleidsdoelen. Welke randvoorwaarden kunnen aan nieuwe ontwikkelingen meegegeven worden zodat deze optimaal bijdragen aan de overkoepelende doelen van de Omgevingsvisie? En in tweede instantie, welke mate van sturing kan bijgedragen aan de te bereiken doelen?

De Commissie gaat hierna nader in op (de samenhang tussen) enkele beleidsvelden.

Kansen en knelpunten

Ook is nog niet overal duidelijk wat de samenhang is tussen de verschillende beleidsdoelen. Zo is bijvoorbeeld voor het IJsselmeer niet aangegeven hoe dit door Natura 2000-doelen of recreatie beïnvloed wordt. Ook is niet duidelijk wat onder natuurinclusieve landbouw verstaan wordt (en op hoeveel van het landareaal is deze vorm van landbouw gewenst?). Zo is de samenhang tussen landbouw, landschap en klimaatmitigatie in veenweidegebieden van belang. Door hogere peilen op te stellen en de onkosten aan boeren te vergoeden, kan de CO₂-uitstoot van deze gebieden immers worden verminderd.

Biodiversiteit

Ten aanzien van biodiversiteit is bijvoorbeeld niet duidelijk welk doel wordt voorzien om de negatieve trend zoals die optrad rond 2015, om te buigen in een positieve trend. Niet duidelijk is of het daarbij gaat om het stoppen van de afname van het aantal soorten in Fryslân of om het ombuigen van de negatieve trend in de aantallen/populatieomvang van diverse soorten.

Klimaatadaptatie

In het kader van te verwachten klimaateffecten is in verband met de beschikbaarheid van zoet water gekozen voor een mogelijke peilverhoging in het IJsselmeer. Wat is de ambitie van de provincie Fryslân om hiermee om te gaan in haar Omgevingsvisie? Maak bijvoorbeeld op het gebied van klimaatadaptatie gebruik van het proces en de inzichten die verzameld zijn/wor- den voor de implementatie van Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie met als doel in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig te zijn. Inzichten en keuzes die daarbij gemaakt worden op het gebied van waterveiligheid, wateroverlast, droogte en hittestress, voor zowel de korte als middellange termijn, zijn mede bepalend voor de ruimtelijke opgave in de provincie. Dit geldt ook voor de inzichten en keuzes die gemaakt worden voor de energietransitie met als doelstelling in 2050 klimaatneutraal te zijn.

Landschap

Voor de Waddeneilanden is een Omgevingslab georganiseerd in de voorbereiding van het Koersdocument. De ambities voor de eilanden lijken niet identiek aan die van het vasteland. Wellicht bestaan er gedifferentieerde ambities ten aanzien van verschillende landschapstypen.

- Geef daarom in het MER een heldere omschrijving en zoveel mogelijk kwantificeerbaar aan wat de beleidsopgaven zijn en aan welke randvoorwaarden moet zijn voldaan om van succesvol beleid te spreken. Geef ook aan op basis van welke overwegingen voor deze beleidsopgaven gekozen is en waar kansen en knelpunten zijn.

2.3 Alternatieven

Aansluiting Koersdocument

De wetgever legt met de Omgevingswet het primaat bij de gemeente als het gaat om visie- en planvorming ('decentraal wat kan, centraal wat moet'). Tegelijkertijd zijn er veel gemeentenoverstijgende belangen en ontwikkelingen, zoals woningbouw en energietransitie, waarin de provincie wel degelijk een leidende rol wordt geacht te nemen, bijvoorbeeld omdat anders gemeenten te zeer met elkaar concurreren of doelstellingen niet gehaald worden (duurzame energie, klimaatadaptatie).

Het Koersdocument bevat een interessante zoektocht naar de rol van de provincie. Belangrijke keuzes worden in het Koersdocument tegenover elkaar gezet en ook wordt aangegeven wat de voorgestelde koers is. Met andere woorden, een keuze wordt gemaakt. Het Koersdocument bevat daarmee een aanzet voor alternatieven met een combinatie van inhoud en proces die ook in het MER onderzocht moeten worden. De nuances en detail van de keuzes in het Koersdocument gaan veel verder dan de alternatieven van het MER, waardoor de eerste fase van het MER achterblijft bij het leveren van informatie over hoe die keuzes gaan uitpakken voor de effectbeoordeling. In de eerste fase van het MER is het speelveld van sturing veelal aan de hand van het contrast tussen centraal en decentraal beschreven. Dat onderscheid lijkt impliciet uit te gaan van mindere sturing door gemeenten. Wellicht zijn andere vormen van sturing, zoals het opleggen van harde kaders versus invulling door marktinitiatieven, relevanter om de hoeken van het speelveld inzichtelijk te maken.

Verder zijn van keuze 3 bij de beleidsopgave Leefbaar, vitaal en bereikbaar uit het Koersdocument de milieueffecten helemaal niet in beeld gebracht. Deze opties zijn:

- de huidige uitgangspunten binnen het principe van zuinig ruimtegebruik handhaven, of;
- een of meer ervan loslaten.

Deze zijn niet opgenomen in de alternatieven of in het beoordelingskader van de eerste fase van het MER.

- De Commissie adviseert de alternatieven in het MER aan te laten sluiten op de in de Omgevingsvisie te maken keuzes.

Proces en inhoud uitwerken

De Commissie adviseert het MER, in aansluiting op die keuzes, ook te gebruiken om inzicht te krijgen in de milieurisico's en -kansen van inhoudelijke beleidsalternatieven. Voor bijvoorbeeld energietransitie is zeer wel denkbaar dat die koersen ook meer inhoudelijk uitgewerkt worden, zodat er evenals in de referentiesituatie telkens een combinatie van proces en inhoud is. Zodoende kunnen randvoorwaarden worden geformuleerd die kunnen worden meegegeven aan welke partij het ook gaat ontwikkelen. Ook zijn alternatieven denkbaar waarbij gebiedsgerichte kaders gecombineerd worden met een sturingsfilosofie. De wijze van sturing kan gekozen worden aan de hand van de te verwachten milieueffecten.

- Werk in het MER alternatieven uit waarin een sturingsfilosofie wordt gekoppeld aan inhoudelijke varianten van de beleidsopgaven.
- Sluit in het MER aan op het detailniveau van de documenten waarover besloten wordt.

2.4 Beoordelingscriteria en effectbeoordeling

Het beoordelingskader in het MER heeft als doel om als toetsingskader te dienen waar het doelbereik en de effecten van de voorgestelde koersen tegen afgezet kunnen worden. De beschrijving van de effectbeoordelingsmethode is ook van belang voor de monitoring van de effecten van de Omgevingsvisie. Als duidelijk is op welke wijze de effecten zijn beoordeeld, kan dit bij de monitoring nogmaals gebruikt worden. Ook is van belang om aan te geven hoe de scores tot stand komen. Geef daarom aan hoe, bijvoorbeeld met expert judgement, de scores tot stand zijn gekomen en hoe bestaande gegevens hierin een rol hebben gespeeld.

In de eerste fase van het MER is niet navolgbaar hoe positieve of negatieve effecten van de voorgestelde koersen beoordeeld zijn. Het bevat een aanzet voor een beoordelingskader. Ook lijkt de beoordeling soms willekeurig te zijn, zoals bijvoorbeeld bij energietransitie. Energietransitie wordt blijkens het Koersdocument door de provincie beschouwd als een van de vier integrale opgaven. Er zijn vier keuzemogelijkheden die grofweg gaan over de keuze tussen prioriteit geven aan energietransitie of een gelijkwaardige belangenafweging en tussen grootschalige projecten en aansluiten bij De Friese Energiestrategie (DFE). Deze vier mogelijkheden zijn op hun effecten beoordeeld. Het is echter niet navolgbaar hoe tot de effecten is gekomen. Zo worden geen effecten op de karakteristiek van dorpen en steden verwacht van de beide mogelijkheden die centraal worden aangestuurd en gerealiseerd en een positief effect van de gelijkwaardige belangenafweging en DFE, omdat karakteristieken kunnen worden toegevoegd. Er kan echter ook sprake zijn van het verdwijnen van een karakteristiek dorpspanorama achter een windturbinepark.

- Geef in het MER aan op basis van welke indicatoren de effecten beoordeeld worden en sluit aan op de voorgestelde koersen en doelen.
- Geef ook aan bij welke scores het beleid geslaagd is. Laat zien of kansen benut worden of knelpunten optreden.
- Licht toe op welke wijze de scores van de effectbeoordeling tot stand zijn gekomen.

2.5 Landschap

Referentie en beoordelingscriteria

De landschappelijke criteria van *verscheidenheid van landschappen, karakteristieke steden en dorpen, kwaliteit leef- en woonomgeving* en *ruimtelijke kwaliteit* lijken veel te overlappen. Dit valt niet precies na te gaan want ze zijn nog niet beschreven in het MER 1^{se} fase. Op dit moment is bijvoorbeeld niet duidelijk wat het verschil is tussen ruimtelijke kwaliteit en kwaliteit van leef- en woonomgeving.

Cultuurhistorie en erfgoed lijken in de Leefomgevingstoets geen rol te hebben, evenmin als landschappelijke kernkwaliteiten, kenmerkende structuren, historische verkavelingspatronen van het veenweidegebied en andere identiteitsdragers.

De criteria zijn te globaal om inzicht te verschaffen in de effecten en mogelijkheden op de verschillende landschappen in Fryslân⁵, omdat de kwaliteiten van de verschillende landschappen daarbinnen niet beschreven zijn. De opzet van het beoordelingskader in de notitie R&D is goed, en lijkt nog steeds toegepast te kunnen worden. Net als de landschapstypenkaart van Fryslân, die als basis kan dienen. Als dit onderscheid naar landschapstypen niet wordt gemaakt, dan zou dit gemotiveerd moeten worden. Op dit manier kunnen ook ‘pijnpunten’ voor het landschap beter inzichtelijk worden gemaakt.

- Maak in het MER aan de hand van heldere beoordelingscriteria duidelijk hoe het landschapsbeleid getoetst wordt. Sluit aan bij bestaande landschapstyperingen. Geef daarbij een aantal voorbeelden met visuele ondersteuning. De Commissie adviseert verder het fenomeen landschapspijn inzichtelijk te maken: welke veranderingen doen pijn, waardoor wordt het veroorzaakt en welk beleid is nodig om de pijn weg te nemen? Het MER zou ook in kunnen gaan op de vraag of er op het niveau van de Friese landschapstypen een kaderstelling voor nieuwe ontwikkeling nodig is en wat die vervolgens oplevert voor het behoud van de kernkwaliteiten. Verder adviseert de Commissie meer inzicht te geven in de vraag hoe de beoordeling tot stand gekomen is (navolgbaarheid).

Effecten van decentralisatie

Meer specifiek blijkt uit de tabel 4.1 dat niet wordt verwacht dat decentralisatie invloed heeft op de verscheidenheid aan landschappen, terwijl dit wel het geval kan zijn. Dorpen en steden kunnen elkaar bijvoorbeeld gaan beconcurreren en de ladder voor duurzaam ruimtegebruik ruimer interpreteren. De Commissie constateert dat het mogelijk is dat er dan meer initiatieven komen dan de markt vraagt, waardoor onnodig landschappen aangetast worden.

⁵ Bijvoorbeeld de Wadden, Kleigebied Westergo en Oostergo, De noordelijke en zuidelijke wouden, zuidelijke wouden, Middelzee/Marne, laagveengebied en het merengebied.

2.6 Natura 2000 / Passende beoordeling

Natura 2000-gebieden zijn beschermd. In principe is het niet toegestaan om deze natuur aan te tasten. Bij vaststelling van een plan of project moet dan de zekerheid bestaan dat geen aantasting kan plaatsvinden. Voor een visie is het lastig dit te bepalen, omdat nog helemaal niet duidelijk is 'waar de schop de grond in gaat' en waar er dus effecten op natuur te verwachten zijn.

Een Passende beoordeling kan daarom het karakter hebben van een risicoanalyse. De Commissie adviseert hierbij het stoplichtmodel toe te passen. Bekijk welke risico's te verwachten zijn van de thema's, de onderdelen van thema's en de uit te werken programma's. Laat zien op welke punten risico's bestaan en geef aan of deze oplosbaar zijn.

- Groen licht: van dit planonderdeel is geen effect te verwachten.
- Oranje licht: Van dit planonderdeel is wel een negatief effect op natuur te verwachten, maar mitigerende maatregelen zijn mogelijk om dit licht toch op 'groen' te krijgen. Maak dit op globaal niveau mogelijk.
- Rood licht: van dit planonderdeel is een significant negatief effect te verwachten. Maatregelen om dit effecten te voorkomen zijn niet beschikbaar. Het planonderdeel is niet uitvoerbaar binnen de kaders van de Wet natuurbescherming. Mocht het planonderdeel de ADC toets⁶ met positief gevolg kunnen doorlopen, dan kan dit onderbouwd aangegeven worden.

Een vergelijkbare stoplichtbenadering kan aangehouden worden voor negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding van beschermde flora en fauna en voor de doelstelling van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

2.7 Monitoring en evaluatie / maatregelen achter de hand

Gegeven de focus op de sturingsfilosofie van de provincie bestaat vooraf geen zekerheid over het eindbeeld en de precieze gevolgen van ontwikkelingen. Om een 'vinger aan de pols' te houden of de milieugevolgen acceptabel blijven en de doelen worden bereikt, adviseert de Commissie een monitorings- en evaluatieprogramma op te stellen gekoppeld aan de cyclische herziening van de Omgevingsvisie. De te doorlopen stappen van het monitorings- en evaluatieprogramma zijn:

- Welke ontwikkelingen hebben plaatsgevonden sinds de vorige check?
- Vallen de milieugevolgen van deze ontwikkelingen binnen de acceptabel geachte grenzen?
- Moeten mitigerende / aanvullende maatregelen worden getroffen om de milieugevolgen acceptabel te houden of te krijgen?
- Zijn de doelen nog realistisch en voldoen de gestelde kaders nog of zijn ze te ruim of juist te knellend? Is er aanleiding voor bijsturing van de bestuurlijke aanpak?
- Geven de programma's en de omgevingsverordening aanleiding de Omgevingsvisie bij te stellen?

⁶ Geen Alternatieven beschikbaar, met Dwingende redenen van openbaar belang en Compensatie mogelijk.

Belangrijk is voorafgaand aan besluitvorming over de Omgevingsvisie de kritische grenzen zo concreet mogelijk aan te geven, evenals de mitigerende / aanvullende maatregelen die ‘achter de hand’ beschikbaar zijn indien onverhoopt de milieugevolgen groter zijn dan voorzien en/of doelen in de praktijk niet gerealiseerd worden. Geef aan welke randvoorwaarden vooraf aan ontwikkelingen meegegeven moeten worden als maatregelen ‘achter de hand’ niet voorhanden zijn.

Het is daarbij ook zinvol om aan te geven hoe de beleidscyclus verloopt tussen programma's en de verordening enerzijds en beleidsdoelen in de Omgevingsvisie anderzijds. De Commissie adviseert in het MER inzichtelijk te maken:

- welk beleid nader uitgewerkt wordt in programma's;
- hoe de samenhang en integraliteit van de programma's en de terugkoppeling in de Omgevingsvisie verloopt.

2.8 Presentatie en samenvatting

Presentatie van het MER

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven/varianten. Presenteer de vergelijking bij voorkeur met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Zorg ervoor dat:

- het MER zo beknopt mogelijk is, onder andere door achtergrondgegevens niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst zijn opgenomen;
- recent, goed leesbaar kaartmateriaal is gebruikt, met duidelijke legenda;
- herhalingen van tekst in de verschillende bijlagen wordt voorkomen.

Samenvatting van het MER

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de voorgenomen activiteit en de alternatieven en varianten daarvoor;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven/varianten, de onzekerheden en leemten in kennis die daarbij aan de orde zijn;
- de vergelijking van de alternatieven/varianten en de argumenten voor de selectie van het voorkeursalternatief.

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Advies van de Commissie over de op te stellen MER

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep geeft aan welke onderwerpen naar zijn mening moeten worden behandeld in het MER en met welke diepgang. Op onze website vindt u meer informatie over de [werkwijze](#) van de Commissie.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

drs. Roeland During
drs. Gerwin Gabry
ir. Enrico Moens
mr. drs. Annemarie Wagenmakers (secretaris)
ir. Harry Webers (voorzitter)
drs. Jan van der Winden

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Omgevingsvisie Fryslân.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om een kader voor de activiteiten D11.2, D09 en D11.3 (stedelijke ontwikkeling, landinrichtingsproject, industrieterrein). Een plan-MER is mogelijk ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven.

Bevoegd gezag voor het besluit

Provinciale Staten van de provincie Fryslân.

Initiatiefnemer

Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

Alle zienswijzen en adviezen die de Commissie tot en met 10 augustus 2018 van het bevoegd heeft ontvangen, zijn gelezen en in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3310](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

